

Fodor János

Történeti gyűjteményrészek hálózati bemutatása

Műhelypéldák és tanulságok az ELTE könyvtártudományi képzéséből

A könyvtár funkciója változóban van, közösségi térként és irodaként, kutató-, munka-, találkozó- vagy akár játszóhelyként különböző társadalmi igényekre reflektálhat városok, falvak, kampuszok avagy a virtuális tér szövetében. Az egyénítő, csak rá jellemző vonás ugyanakkor továbbra is a könyvtárakkal szemben támasztott legfőbb elvárás marad: a múlt és a jelen tudásának hozzáférhetővé tétele, az írásban fennmaradt kezdetektől a nyomda-friss, sőt, immár update-friss információkig, a könyvtártudomány által kiművelt legegységesebb, áttekinthető rendszerben, amely a könyvtáros szaktudása segítségével – mint hatékony szolgáltatás és könnyen kezelhető gépezet – szolgálja a kutatást, az olvasást, a legkülönbözőbb tájékozódási igényeket.

A régmúlt, a történelem eseményeinek feltárása, szakszerű elemzése és közérthető, vagy tudományos igényű bemutatása a történészek küldetése. A források számbavétele, értő rendezése és hatékony felkínálása azonban a könyvtártudomány vállalása, amelyet hagyományosan több szinten, számos formában teljesít, a szakirodalmi tájékoztatástól a tematikus könyvespolcok összeállításáig. A könyvtáros képzésben a korábban hangsúlyos történeti oldal szerepvesztése az információtechnológiai változások és a kétszakosság megszűntetése óta érzékelhető. Az egyensúly helyreállításán dolgozunk az ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézetében a képzési program átalakításával¹, a hosszabb szünet után ismét választható történeti szakiránnyal, és interdiszciplináris szakterületünk harmonikus egyensúlyának megteremtésére törekszünk a szakemberjelöltek képzése során könyvtörténeti, művelődéstörténeti órák mellett konferenciákkal² és a nagy hagyományú Nyitott Napok előadássorozat³ újraindításával is, ízelítőt adva a leginkább motiváló történeti kutatásokból.⁴

Szükséges azonban a történeti érdeklődés informatikai, információtechnológiai alátámasztása is, hiszen be kell látnunk, a mai huszonévesek szakmai jövőképéhez általában közelebb állnak a korszerű technológia alkalmazásai, mint a kódexek, régi nyomtatványok, könyvtörténeti érdekességek. Az informatikai érdeklődés fókuszálásban – úgy tű-

nik föl – napjainkban kezd segítségünkre lenni összetételével maga a web is, a digitalizált tartalomban mind jelentősebbé váló történeti dokumentumok aránya, valamint az olvasói érdeklődés fokozatos változása révén.

A történeti tájékoztatás és a digitális dokumentumtárak

A tömeges digitalizálás korába léptünk, amikor a kutatók, egyetemisták, különböző területek szakértői mellett lassanként a „hétköznapi ember” ingerküszöbét is átlépi a professzionális, programozott digitális táruk létezése.

Magyarországon a Magyar Elektronikus Könyvtár és a nagy könyvtárak további digitális gyűjteményei, az Arcanum dokumentumtárjai és az egyetemek repozitóriumai kettős helyzetet teremtenek: az átlagfelhasználóban egyre inkább tudatosul, hogy – ha nem is teszik gyakran, de – van hova fordulniuk otthonról, vagy telefonjuk képernyőjén keresztül: *léteznek* nagyszabású digitalizálási projektek a magyar kultúra és tudomány örökségének hozzáférhetővé tételére. A könyvtárosok pedig a fejlődés eredményeként elfogadják, hogy a dokumentumok közzétételére e digitális dokumentumtárak kínálják a korszerű, hatékony, hosszú távon fejleszthető gyakorlatot. Számolnunk kell azonban azzal is, hogy a hagyományos sokszintű tájékoztatás könyvtári feladatkörét mindkét szemszög megkérdőjelezheti: az olvasók kevésbé igénylik a könyvtártól, hiszen személyes, virtuális eszköztárak részeként létező, jól kereshető, elérhető archívumokat teteleznék; a létrejött befogadó digitális táruk pedig előre tervezett automatizmusuk okán nem is számol(hat)nak azzal a közvetlen, rugalmas és személyes tájékoztató kapcsolattal, amely egy-egy gyűjteményrész és szakértő könyvtárosai között korábban működött.

A figyelmet, érdeklődést felkeltő, olvasót – jó értelemben véve – behálózó aktivitást, az immár digitális tartalmakra hivatkozó *ismeretterjesztés* feladatkörét személytelenebbül, rétegérdeklődéseket megcélozva, de többé-kevésbé zökkenőmentesen viszi tovább és emeli új szintre a hagyományos folyóiratokat felváltó hálózati közeg: a portálok, magazinok, bloggerek és szakemberek közösségi-média aktivitása. Korunk átlagos, interneten tájékozódó olvasóira így korábbinál gyakrabban, de váratlanul és esetlegesen záporoznak történeti, kronológiai információk, évfordulós emlékezések, műveltségi „közösnevezőkbe” kapaszkodó érdekes adalékok. Az információs szupersztráda rögzös valóságában a csoportok, célok kényszerpályáján „véleménybuborékjaikban” egyfelé mozdulva tájékozódók látóterébe így jórészt „ahogy esik, úgy puffan” alapon időzíthető bármiféle tudatos, aktív tájékoztatás. A göröngyös útra más síkból szemerkélő tudás felszívódik, országos események, nemzeti történelmi évfordulók idején összeállhat tükröző vízfelszínre, avagy – esetleg, rossz esetben – politikai sárdobáláshoz alkalmas matériává. Érdeklődésre készíthet, termékenyíthet, hajtást nevelhet. Az allegóriát kiteljesítve: hétköznapi praktikus tájékozódásunk nyomvonalai fölött, a felettes közeg, ahonnét szerkesztők, publicisták, bloggerek és facebook oldalak önjelölt posztolói egyaránt merítenek, a biztos, már hitelesített tudás égboltja. A könyvtár a létező *szerkezet* a fellegekben, s a természetesen megízelt emberi tudás formázott halmazaként múltunk és jövőnk éltető információinak „felhő-tárhelye”.

A többszintű tájékoztatás könyvtártudományi és szakmai kihívása, hogy a lassanként összeálló, digitális táruk alkotta rendszer elemeiből a weben, közösségi médiában is hatékonyan és tudatosan biztosítsa az olvasó, a könyvtárhasználó közönség utánpótlását, a

tájékozott, források és tudásszintek között eligazodó nemzedékek folytonosságát. Különösen fontos feladat ez olyan hangsúlyos, sokrétű témák esetében, mint a köztünk élő emlékezet és történelmi távlat átfedésétől sűrű, nehezen feldolgozható „múltrendszer”, az idén hatvan éve történt ’56-os forradalom, vagy a tavaly hetven éve lezajlott holokauszt.

Kiállításból webprojekt – együttműködés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárral

Az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézete évek óta keresi az együttműködés és aktív tapasztalatcsere területeit országos könyvtárakkal, bekapcsolva hallgatóink képzését a könyvtáros szakma élő gyakorlatába.⁵ A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárral 2015-ben kötött együttműködési megállapodás keretében⁶ vettük föl a közvetlen munkakapcsolatot a FSZEK Budapest Gyűjteményével is, amely 2015-ben, a holokauszt emlékévében a *Könyvek holokausztja* című kiállításával járult hozzá a megemlékezések sorához.⁷ A történelmi katalizmát hely-, sajtó-, könyv-, nyomda- és irodalomtörténeti összefüggésrendszerben felmutató tárlat összeállításakor Sándor Tibor irányításával a Budapest Gyűjtemény munkatársai olyan, részletérdekességekben gazdag, mégis drámai intenzitású információs teret hoztak létre, amely bizonytalanság az emlékévé méltón konstruált élményei közé tartozott, s a visszahelyezkedést és megértést leginkább segítő kísérletek sorába emelkedett. A kiállításához gyűjtött képanyag, a megvalósításhoz felhalmozott háttérismeret és a koncepciót a kísérőinformációkban hordozó tablószerű virtuális megőrzése és hálózati interpretálása így olyan kihívás volt, amelyet örömmel vállalt intézeti tartalomszolgáltatást kutató műhelyünk.

Bár az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében legjobb tudásunk szerint interpretáljuk hallgatóinknak a legújabb webtechnológiai fejlesztésekre épülő dokumentumtárak tulajdonságait, funkcióit és újításait, saját kutatásaink fókuszában továbbra is a gyűjtemények, könyvtárosok és olvasók kapcsolatrendszere áll, a felhalmozott tudáskincs korszerű hozzáférhetővé tétele és a róla szóló tájékoztatás folyamatosan változó lehetősége a web, a mobilinternet és a közösségi média korában. E szempontrendszer tükrében vizsgáljuk az új megoldásokat, és feladatunk a Bölcsészettudományi Karon az lehet, hogy a programozás, adatbázis- és webfejlesztés kreatív szintjéhez partnerként felnőni képes könyvtárosokat képezzünk. Látjuk és tapasztaljuk, mekkora szükség van a bonyolult tartalmi összefüggésekből működő rendszert építő programozókkal párbeszédre képes, a rendszertervek megalkotásában partner könyvtárosokra. A könyvtártudományi képzés korszerű könyvtörténeti, leírási, osztályozási, tájékoztatási ismereteire építve és a kutatás-fejlesztési és üzleti információkkal összehangolva reális célunk, hogy minden diplomás, pályakezdő könyvtáros értse a hálózati kommunikáció kívánalmait, a közösségi web korának olvasói, tájékozódási szokásait, és képes legyen együtt látni az adott gyakorlati helyzetben megvalósítható és fenntartható webprojekt könyvtári és informatikai oldalát.

E cél érdekében hallgatóinkkal a könyvtári gyűjteményi- és tájékoztatási igényeket jól modellező, az interneten tájékozódók érdeklődésére reflektáló projekteken dolgozunk, amelyek eredményei egyszerű – de tartalmi összefüggésekben teljes – formát öltve válnak a magyar nyelvű webtartalom részévé.⁸ Irodalomtörténeti, helytörténeti és könyvészeti mintaprojektjeink⁹ után 2015 őszén és 2016 tavaszán örömmel vontuk be hallgatóinkat

a jelentős és bonyolult tartalmi szerkezetű történelmi gyűjtemény közzétételébe, hiszen a *Könyvek holokausztja* fontos témát ábrázol, nagyrészt a Budapest Gyűjtemény digitalizált képtárára építve.

Örültünk az 1945-ös év történelmébe és irodalomtörténetébe vezető témának azért is, mert a műhelyünkben készített *Fodor András hálózati életműkiadás*¹⁰ fél évszázadot átfogó időegyenese nagyjából ekkor – bár a fővárostól távoli Somogyban – kezdődik, s a háború utáni Budapesten folytatódik. Míg a *Hálózati életműkiadás* időadatait a költő naplószövegének belső hivatkozásrendszere és műveinek időrendje határozza meg, az erre épített *MindennapiNapló* projektet egyszerű kronológiai gyűjteményként, lineáris dokumentumsorként bővítjük a naplóból feldolgozott dátumokon megjelent napi sajtó és vonatkozó kronológiai adatok kivonatolásával. A zsidó származású szerzők, kiadók, könyvkereskedők fokozódó üldöztetésének kiállításán bemutatott, pár éves időszaka ezzel szemben fél évtized világtörténelmét illusztrálja koncentráltan, a tragikus folyamatok egyidejű, párhuzamos kontextusát fölmutatva.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményétől átvett anyag feldolgozása során így különösen tanulságos volt átgondolni a kiállításához összeállított információk szerkezetét, mérlegelve a webes interpretáció alternatíváit, keresve a tárlat koncepciójához hűséges, de a hálózati kommunikáció természetének leginkább megfelelő megoldást.

A történelem ábrázolása

A múltra visszagondoló utókort a széles egyetértésben átértett, megértett és megjegyzett motívumok befolyásolják. A rögzült beidegződéseket továbbörökítő rendszeres hagyományörzés a közösség, a társadalom feladata, míg a kutatás és az új felismerések tolmácsolása a szakemberek felelőssége. A tudományosság régészeti, múzeumi, levéltári és könyvtári alapjaira épül a megértést, átélhetőséget segítő válogatás és kiemelés, a részleteiben csak tudós munkával megismerhető források összképéhez hűséges, azt arányosan modellező történet továbbélésre alkalmas formákba öntése. A tudományos szakpublikációkon túl ilyen forma az olvasmányosan megírt történelmi monográfia, életrajz, vagy akár kalandregény, film, sőt játék, vagy animált, interaktív csatareprodukció, más-más kritériumoknak megfelelően; ilyen a múzeumi kiállítás, vagy egy teljes múzeum, történelmi kalandpark, emlékhely kialakítása. E véletlenszerűen felsorolt formák közös jellemzője az „ott-lét”, az írói-rendezői koncepcióval összefűzött, időben-térben figyelemre készített, megkerülhetetlen élmény, a történetvezetés, jelenet-dramaturgia vagy installációk közötti útvonal, a játékmenet elfogadása.

A web dokumentumhálóijában, az internetes tájékozódás rögzült, „szörfölő” reflexei közepette sokkal kritikusabb az érdeklődés fókuszálása, megtartása. Nem véletlen, hogy a múzeumi digitalizálás könyvtáros körökben is mindinkább ismertté váló új kulcsszava a „gamification”, a figyelmet játékelmélyszerűen megkötő tájékozódás tervezése, amit a korszerű webdesign általános kulcsfogalma is mindinkább a „UX”, azaz *user experience*, a felhasználói élmény tudatos komponálása. A világháló univerzalitása, a webhelyek elméleti esélyegyenlősége ugyanakkor nehezíti a tartalmas, elmélyülést igénylő honlapok felhasználói élményének tervezhetőségét, hiszen kiszámíthatatlan az „érkező” közönség érdeklődésének jellege, előzetes felkészültsége. A bevonás, a figyelem lekötése során nem számolhatunk életkorral, rétegérdeklődéssel úgy, ahogy egy szerző, rendező számolhat

a könyv- és jegyvásárlók rétegeképző, tudatos választásával, vagy a múzeum, a kiállítást felkeresők napirendjükbe iktatott elhatározásával. A tájékoztató weboldal helyzete így leginkább egy köztéri emlékhely, közösségi térben elhelyezett alkalmi tárlat kritériumaival hasonlítható össze, és a *Könyvek holokausztja* kiállítás is sok tekintetben így, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának sokszínű közönsége számára nyitott, funkcionális teréből elkülönített „plusz látóként” juthatott el sok, különböző érdeklődésű, tájékozottságú és életkorú könyvtárlátogatóhoz.

A hálózati történelmi tájékoztatás lehetőségei

A *Könyvek holokausztja* kiállításához a Budapest Gyűjteményben összegyűjtött több mint ezer szöveg- és (főként) képfájl, közel egy gigabájtnyi adat a webválozat kialakítása során egy 90 megabájtos, félezer fájl összakapcsoló, 140 oldalas weblappá¹¹ alakult. Az információk szervezése, a navigáció kialakítása döntések sorozatát igényelte. A tartalomszolgáltatást kutató műhely digitális gyűjteményeket vizsgáló kurzusán áttekintettük a magyar webfelület szinte valamennyi mintaként szolgáló projektjét, könyvtárak, múzeumok nyilvános gyűjteményeit. Tapasztalataink szerint, míg a homogén tartalmi szerkezetű honlapok általános figyelemlelkítő képességében meghatározó a felhasználói élmény, addig a komplex, bonyolult összefüggéseket feltáró honlapok esetében hangsúlyosabb a koherens felépítés, a tartalmi koncepció áttekinthetősége. A tájékoztató, tudományos weboldalak optimális kialakítása így elsősorban a kínált tartalom szerkezetétől, feltártságától függ. Az egynemű, mellrendelt dokumentumok sokaságát kínáló digitális könyvtárak koncepciójában az adatbázis-jelleg dominál, ezért a látogató figyelmébe elsősorban a kereshetőséget, a kínált szolgáltatásokat és a gyűjteményről szóló alapinformációkat kell hatékonyan és érdeklődést keltően fölkinálni. Olyan megkomponált, válogatott részgyűjteményeknél azonban, mint a *Könyvek holokausztja* kiállítás kép- és szöveganyaga, a részgyűjtemény koncepciójának áttekintése kerül előtérbe. A tájékoztató funkció itt magasabb szinten működik, a dokumentumok elérhetővé tételét már azok előrendezettsége, csoportosítása, történetbe helyezése váltja föl.

A történelmi témát feldolgozó weboldalak és szolgáltatások alapmodelljei közismertek: létezhetnek időegyesre, kronológiai mutatókra fűzött dokumentumrendszerek; párhuzamokra, egyidejűségek felmutatására alapozott vállalkozások, személyek; események, művek szereplésére, hivatkozására, megjelenésére épített információs rendszerek (ilyen *Hálózati életműkiadásunk* is). A *Könyvek holokausztja* kiállítás eredeti koncepcióját fényképekkel tördelt tablószövegek, tárlókon és könyvespolcokon elhelyezett eredeti könyvek, ablakokra feszített listák és dokumentummásolatok határozták meg. A négy fő tabló tartalma időbeli átfedésekkel, több szemszögből illusztrálta ugyanazt a történelmi és kultúrtörténeti katalizmát:

Őrségváltás

Babits Mihály 1933-as írása a *Nyugalban* a német könyvégetésekről. 1938/39: az első és második zsidótörvény, a Sajtókamara és a laprevízió hatása az újságíró társadalomra, a sajtótermékekre. Értelmiségiek tiltakozó nyilatkozata az első zsidótörvény ellen. 1944: zsidónak minősített újságírók internálása.

Könyvharácsolás

1944. A németek könyvrekviráló akciója a budapesti antikváriumokban. Az elrablott könyvek újrafelosztása, majd megsemmisülése. Képek, nyomtatványok a fővárosi, főleg a Múzeum körüli antikváriumokról. A „zsidó” íróktól és kiadóktól „megtűszített” 1944-es könyvnap.

Zsidó könyvtárak sorsa

A Rabbiképző könyvtárának lefoglalása, válogatott anyag elhurcolása (Prágáig), a maradék háborús károsodása, majd az állomány háború utáni (rendezetlen) felduzzadása; a most folyó feldolgozás. A Zsidó Múzeum könyvtárának és magánszemélyek anyagainak lefoglalása a Zsidókutató Intézet által.

Könyvbezúzás

A rendelet végrehajtásának levéltári dokumentumai, a könyvbezúzásról készült fotóriport, a nemzeti és a fővárosi könyvtár akkori lépésére vonatkozó dokumentumok, Kolosváry-Borcsa Mihály börtönaplója.

A tárlókban elhelyezett könyvek, objektumok fényképei, a megszerkesztett tablók egyszerű beszkenyelése és közreadása is visszaadta volna a kiállítás legfontosabb információit, de a virtuális kiállítás lehetőséget kínált számunkra a tárlathoz gyűjtött képanyag teljesebb és nagyobb felbontású bemutatására, így azt a tablókra tagolt párhuzamos történetek mentén, de a tablók nyomdai-tipográfiai korlátain túllépve csoportosíthattuk. A válogatás, tematikus besorolása a hallgatók közös, megosztott munkájára épült, a szövegek és a felhőtárhelyre feltöltött képfájlok tanulmányozása, sorrendbe állítása alapján.

Az eredeti tablószövegek átvételével mentesülhettünk a tudományos kontárkodás veszélyétől, az eredeti, „bevált” kísérőszövegek linearitását megtartva azokat csak szegmentáltuk, bekezdésekre bontottuk, s a korlátlan virtuális tárlat lehetőségével élve, bekezdésenként több képpoldalon, arányosan illusztráltuk az adott szövegrészhez sorolt, képernyőt betöltő méretű fotókkal. Az így kialakult 140 weboldal meghatározta a tárlat lineáris koncepcióját: tervünk szerint az olvasó bárhol is „lép be” a gyűjteménybe, a folytatást vagy előzményeket keresve, ideális esetben végiglapozhatja azt bekezdésről-bekezdésre, az adekvát kísérőszöveg előzményeit vagy folytatását követve történetről történetre lépve a teljes tárlatot és a teljes kontextus megértéséig átélheti a folyamatokat, áttekintheti a rendelkezésre álló információkat.

Belépési pontként a címlapon az egyes tablók – mint párhuzamos történetek – kezdőoldalait kínáljuk, ezt a felosztást minden oldal navigációs fejlécében elérhetővé tettük, kibővítve ott már az egyes bekezdések kezdő weboldalainak linkjével is. A honlap a koncepciónak megfelelően egyenrangú, végiglapozható, de önmagukban is teljes értékű weboldalak sorozatából áll (a „nulladik”, címlap oldalról és a 140. oldalról tovább lapozva egyaránt az első oldalra jutunk), így bármely képtétel önálló webcímén megosztható, s a megosztási felületről (pl. Facebook) teljes értékű belépési pontként szolgál a gyűjteménybe.

A virtuális tárlat komplett kódját adatbázisként állítottuk össze a hallgatókkal, oldallanként egy-egy rekord mezőiben összekapcsolva a képfájl hivatkozását és a megjelenítő

oldal állandó (pl. formázás és navigáció), illetve változó tartalmi elemeit. Ilyen elemként került a tablószöveg vonatkozó szakasza mellett a képekhez a Budapest Gyűjteménytől kapott egyedi, szöveges többletinformáció, képleírás, esetenként (pl. a Budapest Gyűjtemény képarchívumától eltérő forrásokhoz) link.

Az adatbázistáblából generálható website lehetővé tette a gyors módosítást, hibajavítást: az általunk tervezett 150 oldalt végül Sándor Tiborral egyeztetve csökkentettük 140-re, elhagyva néhány kevésbé fontos, vagy önálló oldalon bemutatásra kevésbé alkalmas képtételeket, megcserélve, kicserélve néhány ábrázolást időközben fellelt jobb minőségű, vagy érzékletesebb fényképekre, és az utolsó fázisban helyenként – ha az időrend, vagy az összefüggések megkívánták – az oldalak tematikus sorrendjén is könnyen változtathattunk. Az adatbázis-alapú gyűjteményközreadás másfelől a kompatibilitás, tovább feldolgozhatóság biztosítója is. Ahogy a kronológiai összefüggés minden könyvtári és muzeális gyűjtemény határán túlmutat, úgy egy-egy közreadott, kiadványba rendezett részgyűjtemény tételei is beilleszthetők majdani meta-adatbázisokba. Az adatbázis alapú mesterfájl a honlap tartalmának nemcsak jövőbeli változtatását, bővítését, de további feldolgozását, más formákba öntését, webadatbázissá alakítását is lehetővé teszi.

Hozzáadott szolgáltatások, a kiállítás virtuális kibővítése

A kiállítás nyersanyagának feldolgozása és a virtuális interpretáció tervezése mellett olyan „értéknövelő” funkciókkal igyekeztünk bővíteni a *Könyvek holokauszta* honlapját, amelyekhez a hallgatók együttműködő közösségként, saját munkájukkal modellezhették a kollaboráló, bevonható olvasóközönség részvételét. Az érdeklődés természetes asszociációs lehetőségeit sorra véve, létrehoztunk egy életrajz-gyűjteményt a betiltott szerzőkről (kibővítve a kiállításon ablakokra ragasztott névlistákat), a korabeli könyvesboltokat, bezáratott antikváriumokat pedig beágyazott Google-térképen helyeztük a képtételek közé.

A betiltott szerzők – közismert írók mellett kevésbé ismertek, mára elfeledett tudós esszéisták, újságírók, kabarészerzők – hosszú névsora önmagában is példázhatja a könyvtári tájékoztató munka értelmét: listaként, a kiállítás elemeként is drámai hatású a nevek sorozata, de hatása ott, a kiállítóterben éppen tömörségében, sűrűségében rejlett: a látogató tekintete ismerős nevek sokaságába ütközött. Kibontva, a névsorból hosszú webdokumentummá bővítve a sorsokat, az ismert és ismeretlen nevek mögött egészében megismerhető tragédiák elretentő sokasága egészen másként hat, talán még lesújtóbb. Huszonéves fiatalok számára – úgy tűnt föl – egyértelműen erőteljesebb a szembesülés az összegyűjtött pályaképeken visszatérő azonos mintázattal, a művészi vagy tudósi karriernek egyidejű derékba törésével, legtöbbször végzetes megszakadásával.

Nem volt könnyű dolgunk: a legismertebb neveknél természetesen a *Wikipédia* is segítségünkre volt, de sok esetben a *Magyar Zsidó Lexikonban*¹², vagy kevésbé ismert összeállításokban találtunk rá az életrajzokra; névazonosságok és névvariánsok tisztázására is gyakran volt szükség. A kivonatok formai és tartalmi egységességére törekedtünk terjedelemben és részletességben egyaránt, fókuszba állítva a holokausztt és a háború hatását a betiltott szerzők életútjában. Bár összeállításunkban maradtak hiányok, a beágyazott google-dokumentum élő maradt, a honlap frissítése nélkül is bármikor bővíthető, javítható.

Korábbi helytörténeti webprojektjeinkhez hasonlóan dolgoztuk fel a korabeli telefonkönyv antikváriumokat és könyvkereskedőket listázó oldalait: a hallgatók korabeli térképen azonosították be a mai címeket, majd felkeresve a helyszíneket, lefényképték, milyen bolt, portál űrzi a hajdan volt kereskedők emlékét. Könyvtáros hallgatóinkban, bár szükségszerűen naponta szembesülnek a Múzeum körút túoldalának antikvárium-sorával, talán most tudatosult bennük azok könyvtörténeti szerepe, jelentősége.

A kiállításához gyűjtött képek bemutatását linkekkel, forráshivatkozásokkal bővítettük, és beágyaztunk közéjük korabeli híradókat az évről-évre mindinkább „megtisztított” Könyvhetekről. Látható-hallható mozgóképes részlet Kolosváry-Borcsa Mihály programadó beszédéből, majd a könyvbezúzás „ünnepélyes” megkezdéséről is.

Tanulságok

Fontosnak tartjuk, hogy a könyvtárosok új generációi ne érezzék távolodó, egyre idegenebb szakterületnek a hálózati projektek tervezését. A webtechnológia fejlődésével a sikeres könyvtári webprojektek tervezéséhez szükséges informatikai és könyvtári kompetenciák között valóban – és elkerülhetetlenül – nő a távolság, élvonalbeli tervező programozókat a könyvtártudományi oktatás nem tud képezni, adni a szakmának. A távolság, szegmentálódás a feladatmegosztás szélesedését igényli, az együttműködés egyre több *köztes kompetenciát* igényel, *interpretátorokat* mindkét oldalról. A közvetítés könyvtári oldalán az informatikai kompetenciákról való lemondás helyett az előkészítési, célirányos szervezési ismeretek képeznek új, kívánatos kompetenciát. Egy-egy modell-projekt megvalósításakor az ehhez szükséges szemléletet igyekszünk megalapozni és elmélyíteni hallgatóinkban.

A széles körben ismert, jelentős adatbázisokra épülő projektek szükségszerűen komoly összefogást igényelnek, és hírük, szakmai hatásuk is nagyobb. *Valóságos könyvtár, könyvtári valóság* című konferenciánk¹³ is szekciónyi példatárat vonultatott fel¹⁴ a könyvtári és múzeumi digitalizálás számos bízató lehetőségéről, tájékozatta hallgatóinkat korszerű megoldások és projektek felmutatásával. Továbbra sincs szó azonban arról, hogy kisebb léptékben értelmetlenné válna a weben tájékoztató, közéleti aktivitás, vagy arról, hogy kizárólag a meglévő rendszerek (intézményi honlap, közösségi oldalak és kommunikációs csatornák) keretein belül érdemes információt szolgáltatni. Részgyűjtemények, alkalmi tematikus összeállítások, rendezvényekhez és évfordulóhoz kapcsolódó ízelítők kiemelése során, a tájékoztató bemutatására, vagy a könyvtártudomány szakmai eredményeinek szakszerű áttekintésére továbbra is nélkülözhetetlen az informatikus-könyvtáros szakember kreatív információtechnológiai képzettsége, a hálózati publikációs ismeretek értő és gyakorló elsajátítása. Néhány ésszerű szabály szem előtt tartásával fontos és értékes dokumentum-együttesek hozhatóak létre, és biztosítható a könyvtári tájékoztatás sokszintű továbbélése a digitális korban. Az intézményi honlapokon belüli mikro-site-ok, sub-site-ok hősorához képest ma már megkerülhetlenné vált:

- az újrafelhasználhatóság, a létrehozott kiadvány alapjául szolgáló, továbbfejleszthető és párhuzamosan zajló adattárépítés;
- a kronológiai kompatibilitás igényének érvényesítése;
- a közösségi-média kompatibilitás;
- és a mobilbarát webdesign.

A közösségi média egyértelműen „vevő” a hiteles könyvtári, múzeumi tartalmakra, népszerűek a megosztható gyűjteményi tételek, és a személyes hitelű, szakemberként összeállított válogatások, tájékoztató oldalak éppolyan hatékony ismeret- és érdeklődésterjesztő webdokumentumok, mint a magazinok, portálok cikkei, szakmai blogok bejegyzései. Jól mutatja ezt kutatásunk publikált¹⁵ és rövidesen publikálásra kerülő felmérése a könyvtári Facebook-tartalom tematikus megoszlásáról, kedveltségéről, különösen kortörténeti, helytörténeti vonatkozásokban, vagy akár a kiállítást szervező Budapest Gyűjtemény gyakorlati közösségi média tapasztalatai.¹⁶

Virtuális kiállításunk nyitólapjára a nagy sikerű, közösségi gyűjtésre épülő *Fortépan* online képgyűjtemény korabeli, „békebeli” képeiből válogattunk, bizonyítandó: a könyvek és sajtótermékek, a „média” a XX. század közepén is velünk voltak, meghatározták mindennapjainkat, s éppen úgy formálták véleményünket publicisták, kortárs művészek, mint ma. Hogyan juthattunk el akkor pár év alatt a könyvbezáráshoz? A korszak hangulatát felidézendő, Hollán Lajos, szintén holokauszt áldozat színes diafelvételeiből ágyaztunk be a YouTube videomegosztóra feltöltött vetítést a korabeli Budapestről, az utolsó éveket átfogó hétköznapi képeiből, amelyeken még szeretettel örökíthette meg síszezontól strandfürdőig, Duna-parttól a Ligetig, cukorka- és tejárustól a hentes-standig, a budai hegyektől a belvárosi utcáig.

A *Könyvek holokausztja – virtuális kiállítás* megnyitójára a tavaszi félév zárásaként, 2016. június 13-án került sor. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fogadótermében rendezett bemutaton¹⁷ Fodor Péter főigazgató is méltatta az eredményeket, és reményét fejezte ki, hogy a könyvtár és az intézet együttműködése további hasonló projektek megalkotásához vezet.

A holokauszt kora sok mai huszoneves számára távoli, önmagába zárt időszak, nehezen látják át történelmi és kulturális, művelődéstörténeti kontextusát, összefüggéseit és távlatait. A projektben alkotótársként részt vett könyvtáros hallgatóink – biztosak lehetünk benne – közelebbről és több szálon érzik át ezt az időszakot, érzékelik drámai eseményeit. Bízunk benne, hogy a virtuális tárlat majdani látogatói is elgondolkoztató, tudásuk számos rétegéhez kapcsolódó információkhoz juthatnak létrehozott honlapunkon.

JEGYZETEK

1. Kiszl Péter: Tudományos örökség és gyorsuló fejlődés - könyvtárosképzés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Könyvtári Figyelő, 2015. 4. sz. 443-462. p.
2. Bella Katalin: Könyvtártörténet-írásunk az 1945 utáni korszakról. Konferencia az ELTE BTK-n. = Könyvtári Levelező/lap, 2015. 4. sz. 3-8. p.
3. Kiszl Péter: Szabadegyetem a könyvtártudományért: szakmai korrajz 1995-2000. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2016. 6-7. sz. 223-235. p.
4. [Bibor] Máté János: A 2016 tavaszi Nyitott Napok. = Könyvtári Levelező/lap, 2016. 6. sz. 4-10. p.
5. Kiszl Péter: Könyvtártudomány elméletben és gyakorlatban – intézményi együttműködés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2014. 7-8. sz. 251-266. p.
6. Együttműködés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárral. ELTE-LIS blog, 2015-09-02. <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/09/egyuttmukodesi-megallapodas-fovarosi.html>
7. Könyvek holokausztja. Üldözött írók, betiltott lapok, kirabolt könyvraktárak, megsemmisített könyvek. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. [honlap] http://www.fszek.hu/konyvtaraink/kozpontu_konyvtar/budapest_gyujtemeny/?article_hid=27561

8. Fodor János: Kollaboratív tartalomfejlesztési projektek az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2015. 11-12. sz. 429-441. p. http://tmt.omikk.bme.hu/issue.html?issue_id=575
9. Fodor János: Poesis Hungarica digitális kontextusban. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2015. 6. sz. 23-26. p.
10. Fodor János: A Fodor András hálózati életműkiadásról. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2013. 5. sz. 31-38. p.
11. Könyvek holokausztja [honlap] <http://inaplo.hu/konyvekholokausztja>
12. Magyar Zsidó Lexikon. MEK. [honlap] <http://mek.oszk.hu/04000/04093/>
13. Boda Gáborné Köntös Nelli: Valóságos könyvtár - könyvtári valóság: tudományos tanácskozás az ELTE BTK-n. = Könyvtári Levelező/lap, 2014. 1-2. sz. 3-7. p.
14. Boda Gáborné Köntös Nelli, Kiszl Péter (szerk.) Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II.: Konferenciaprogram az előadások tartalmi összefoglalóival. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2015. 42 p. <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/22415>
15. Fodor János: A megosztó hivatás. Könyvtári jelenlét a Facebook közösségi oldalon 2013/2014-ben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2014. 7-8. sz. 275-294. p.
16. Sándor Tibor: Helyismeret változó felhasználói környezetben. A százéves Budapest Gyűjtemény mai törekvései = Könyvtári Figyelő, 2015. 2. sz. 157-167. p.
17. Tartalomszolgáltató műhelyünk tavaszi bemutatója. ELTE-LIS blog, 2016-06-15. <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/06/tartalomszolgáltato-muhelyunk-tavaszi.html>

